

Michał Sajewicz, *Nazwiska patronimiczne z formantem -uk w powiecie hajnowskim na Białostocczyźnie na tle ogólnopolskim*, wyd. UMCS, Lublin 2013, ss. 725.

Michał Sajewicz jest jednym z najlepszych polskich badaczy i znawców polsko-białorusko-ukraińskiego pogranicza. Sporo uwagi w swej pracy naukowej poświęca zagadnieniom onomastycznym. Rezultatem wieloletnich badań nad nazwiskami mieszkańców powiatu hajnowskiego są publikacje poświęcone charakterystycznym dla antroponimii polsko-wschodniosłowiańskiego pogranicza formacjom derywowanym formantem -uk. Częstkowe wyniki badań, dotyczące tych nazwisk, były prezentowane na konferencjach naukowych i opublikowane w kilku artykułach, a w roku 2013 ukazała się obszerna monografia pt. *Nazwiska patronimiczne z formantem -uk w powiecie hajnowskim na Białostocczyźnie na tle ogólnopolskim*. Nie ulega wątpliwości, że Autor postawił przed sobą ambitne cele i bardzo trudne zadanie, które w mojej ocenie udało się w pełni zrealizować. Do najważniejszych celów, które zostały w recenzowanej pracy zdefiniowane, zaliczyć należy:

- ustalenie liczby nosicieli nazwiska z sufiksem -uk w Polsce,
- ustalenie liczby powiatów i większych miast, w których mieszkają nosiciele badanego nazwiska (w tym oddzielnie nosiciele w powiatach położonych we wschodniej części kraju, w powiecie hajnowskim i w powiecie hajnowskim na tle ogólnopolskim),
- ustalenie etymologii (motywacji) nazwisk derywowanych sufiksem -uk,
- ustalenie sposobu adaptacji imion kanonicznych do fonetycznej i morfologicznej struktury przyjmującego systemu językowego, bowiem imiona w całej różnorodności form stanowiły podstawy przeważającej liczby badanych nazwisk,
- ustalenie odpowiedników imion, które stanowią podstawy badanych nazwisk, w sąsiednich językach literackich (w jęz. polskim, rosyjskim, białoruskim, ukraińskim).

Praca składa się z *części wstępnej*, bardzo obszernej części zasadniczej za tytułowanej *Nazwiska patronimiczne z formantem -uk w powiecie hajnowskim na Białostocczyźnie na tle ogólnopolskim* (s. 41–650), kilkunastu treściwych zakończenia.

W części wstępnej Autor określił cel badań, bazę materiałową, teren badań, przedstawił krótki rys historyczny dotyczący nazwisk na terenie wschodniego Podlasia (w tym spis typów skróconych imion chrześcijańskich, najczęściej cerkiewnych, które stanowiły podstawy analizowanych nazwisk), ogólną charakterystykę współczesnego systemu antroponimicznego Białostocczyzny wschodniej. Wartościowym informacyjnie elementem części wstępnej jest opis stanu badań zarówno antroponomimii wschodniej Polski, jak i pozostałych jej regionów, a także badań antroponimicznych na Białorusi, Ukrainie i w Rosji.

W zasadniczej części książki Autor przedstawia nazwiska w układzie frekwencyjnym. W artykule hasłowym (tak ogólnie można określić sposób prezentacji nazwisk) podaje liczbę osób noszących dane nazwisko w Polsce, etymologię nazwiska, jego lokalizację i frekwencję w Polsce wschodniej, w powiecie hajnowskim, w poszczególnych województwach. Ponadto artykuł hasłowy zawiera inne ciekawe informacje, np. sposób adaptacji imienia (stanowiącego podstawę nazwiska) do przyjmującego systemu językowego, jego odpowiedniki w sąsiednich językach literackich. Jako ciekawostkę można poddać informację, że grupę dziesięciu najczęściej używanych nazwisk na -uk tworzą: Iwaniuk, Grygoruk, Romaniuk, Lewczuk, Wasiluk, Stepianiuk, Pietruczuk, Gierasimiuk, Aleksiejuk, Siemieniuk.

W *Zakończeniu* Autor w 28 punktach przedstawia wyniki badań. Wszystkie zawierają istotne i ciekawe informacje i w całości stanowią wszechstronną charakterystykę omawianego zjawiska podaną w stosunkowo krótkiej treściwej formie. Tak więc, jeśli potencjalny czytelnik nie znajdzie czasu na lekturę całej monografii, z powodzeniem może ograniczyć się do przeczytania treściwego podsumowania wyników badań przedstawionych w *Zakończeniu*. Ale jestem przekonana, że po lekturze tej finalnej części pracy zwycięży ciekawość i czytelnik zajrzy w głąb tego wartościowego i interesującego opracowania.

Ponadto książka zawiera obszerną bibliografię oraz indeks nazwisk autorów cytowanych słowników, monografii i artykułów, bowiem poszczególne pozycje literatury są przytaczane w tekście w postaci sporządzonych przez Autora skrótów. Trudno powiedzieć, czy jest to lepsze rozwiązanie, niż tradycyjnie stosowane sposoby, ale z pewnością wymagało sporego nakładu pracy. Jak przypuszczam, powodem było m.in. ograniczenie objętości książki. Potrzebne i interesujące informacje zawierają zamieszczone na końcu spisy: *Badane nazwiska w układzie frekwencyjnym* i *Badane nazwiska w układzie alfabetycznym*. Ostatnia pozycja to obszernie streszczenie w języku angielskim.

Koncepcję, wykonanie pracy i ostateczne wyniki badań należy ocenić bardzo pozytywnie. Przeprowadzona analiza wykazała, że nazwiskotwórczy sufiks -uk w okresie kształtowania się nazwisk największą aktywność przejawiał w południowo-wschodniej części Białostocczyzny, która w przeważającej mierze została skolonizowana przez Rusinów znad Bugu i z Polesia. Z badań M. Sajewicza wynika, że w niektórych wsiach pow. hajnowskiego nazwiska z formantem -uk nosi obecnie ponad 90% mieszkańców. W podstawach tych nazwisk dominują różnorodne formy imion utworzone na bazie imion cerkiewnych, np. Gierasimuk, Grygoruk, Stepianiuk, Oniszczyk, Trofimiuk. Autor książki szczegółowo, i co najważniejsze, kompetentnie charakteryzuje przebieg procesu adaptacji imion kanonicznych do fonetycznej i morfologicznej struktury przyjmującego systemu językowego (na s. 654

pojawiła się pomyłka: Hacz < cerk. Attes ?, por. na str. 655: Haczko < podl. Charyton, cerk. Chariton). Objaśniając motywację nazwisk M. Sajewicz podaje też szczegółowe informacje na temat greckich i łacińskich podstaw tychże imion. Mamy więc kompleksową wiedzę na temat badanych nazwisk podaną w jednej pracy, nie musimy sięgać do słowników onomastycznych, co nie jest bez znaczenia w kształceniu filologicznym sławistów, zwłaszcza na seminariach magisterskich z onomastyki.

Obecnie w Polsce jest zarejestrowanych ponad 10 700 nazwisk z sufiksem -uk/-czuk, w tym 9235 utworzonych na bazie imion. Autor pracy zadał sobie trud opracowania różnych statystyk, dotyczących lokalizacji nazwisk na -uk, liczby ich nosicieli w poszczególnych rejonach Polski itd. (zob. wyżej cele pracy). Trud włożony w opracowanie danych statystycznych, choć być może czasami jest niewspółmiernie duży w stosunku do osiągniętych wyników, czy też wniosków nie posiadających wyraźnego ciężaru gatunkowego, ale na ogół przynosi ciekawe informacje o charakterze socjologicznym. Większość skrupulatnie opracowanych statystyk jest w tej pracy niezbędna do kompleksowego opisu badanych antroponimów.

Książka M. Sajewicza z pewnością zainteresuje nie tylko onomastów, ale również badaczy innych specjalności, nie mówiąc o nosicielach nazwisk na -uk.

Na zakończenie warto dodać, że wszystkie publikacje Michała Sajewicza z zakresu współczesnej antroponimii każdorazowo wnoszą coś nowego do naszej wiedzy o prezentowanych przez Badacza faktach i zjawiskach i stanowią istotny wkład do badań nad wciąż jeszcze niewystarczająco spenetrowanym terenem Białostoczczyzny.

*Leonarda Dacewicz
Białystok*